

ה ע ר כ ו ת ו כ ב ו א ו ת

ישראל כהן: הערכות וכבואות, הוצאת "גפ"ן הספר", תל-אביב, תרצ"ח.

רוב המאמרים, שכונסו בספר זה, נכתבו תגובות על בעיות אקטואליות בחיים ובספרות ונתרנו כלשד המציאות. אָמנם בצד החינוכיות, העסקיות והתוספנות שברברים, ועה בהם יותר מדי הנימה הפולמוסית, שעל כן יבואו כתשובה ליריבים גלויים ונסתרים, שרואה לפניו המתפר והם שלותצים וגוזרים על התנה יתירה והתפשטות רעיונית.

ואינו לחץ פולמוסי יתן לפעמים את אותותיו גם במדור "חזות שירה", הסתד יחד עם יוצרים ואמנים. כאן, בספירה של המוצק והוראי — לפי תפיסת המחבר, — מה מקום לפולמוס וסניגוריה? ואף על פי כן יוגוש הרבר, למשל, כמאמרים על שטיינמן ושלונסקי.

הבעיות שעומד עליהן המחבר במדור ראשון "הערכות" תרבותיות-ספרותיות הן במהותן וכאן יגיע החתך הרעיוני שלו עד צומת-הנידים של הווייתנו הרוחנית. לאתר שהוא מעמידנו כמסה הראשונה והנרעיונית ביותר על עיקרי התודעה התרבותית-ספרותית שלנו: התפיסה, הזכרון, האיריאה, היעיד והאי מוגת — הוא בוחן את המשק הרוחני שלנו לאור העיקרים הנזכרים. בהגיון ינתח כל עיקר ועיקר, יקרא תגר על "עומס הזכרון" המביא לידי התכנסות בקניני העבר בלבד, בעוד שדרוש "ער-סישרים אשר יאון קניני העבר, ההווה והעתיד". ומכאן יגיע לבעית "הכיגוס" שיצרה "איריאולוגית ארכיאולוגית" ותלוגיה על אילן גדול בביאליקי. המדובר מבקש להראות את הנפסד שב"פול-זון המקורות", המחניק את הכוחות המקוריים היוצרים. התודעה התרבותית צריכה להתבסס על הרמוניה בין חומר גרות, ואילו אצלנו הניעו ל"פולחן הנכ-סים החמריים" ומפולחן זה עוד צעד ל"מוסריות", ל"משקיות" ולזולג "ביסר-דות הרוחניים של חיינו", הרדיפה אתר "פעלתנות, עסקנות ומעשיות שוטמה" עתידה, לדברי המחבר, להביא לידי פארצוטיזם רוחני, באשר "אין שום דור מסתפק ביבושת של פעשיות ומכניקה והוא צמא לערכים עליונים", וכשלא ימצא אותם אצלנו, יהא אָנוס לשלוח את ירו אל המוכן ועומד.

ואשר לספרות — מוצא המחבר שני סוגים של סופרים, מהפכנים הפוללים דרך, לתוכן וצורה מחורשים" וסופרים

שמרנים היוצרים ב"חומר המקובל והטי קודש". הללו אמנם תורמים, לדעתו, לפיתוח תודעת עצמו של הדור ולהע-מקת הווייתו". המחבר תוקף בחריפות את הרומנטיקה של ציירי הבער, רואה בהם רק "בינה לאתור" ולא "מפתח לאוצרות זמנו". בכל אלו התביעות לספרות חיה ולטיפוח כוחות יצירה מקוריים וכו', ודאי שיש הרבה אמת, אולם ספריו המחבר בשלילת הערך היצירתי של "ציירי העבר". המושג האק-טואלי לא יוכחן בחומר חיים בלבד, ויש הרבה יצירות הכתובות על רקע עבר ותן ספוגות היוגיות ההווה. וכן אתה מוצא יצירות הווה ואין בהן חיים.

במסגרת של רשימה קשה להרחיב את הדיבור בשאלה הנידונה, אולם אותן ההשקפות הספרותיות שהובעו במאמר זה ועוד בכמה מקומות בספר — יש בהן יחד עם הערכות כנות גם מס להלך-רוח ידוע שהשתלט בחוגים ספרותיים אצלנו ובכר התנדף במסצת. הדיון על עבר והווה, אקטואליות, כינוס וכו' — מגרה מאד, עוד ישובו אליו בכל הזדמ-נות, אבל באמיתיות שקבע המחבר אין מן היסוד המוצק, משום שלמעשה ההכ-רעה לא בחומר אלא בכשרון.

במאמרים "פולמוס ימי השכלה מת-חדש", "כלפי התוזרים בתשובה", גדול שמעה" — מותח המחבר בקורת דרך פולמוס על אמרכלי הדת השואפים להש-תלט על הישוב, על "הסנופיוזם הדתי" שפשה כנגע בארץ, מנלה את כל הנזק הכרוך בחזיונות אלו.

במאמר "תנועת הפועלים בארץ ושכ-בת המשפילים" נוגע המחבר באחת הפ-עיות הכאובות והטראגיות בישוב. לעי-נינו הולכים ונמקים בענים כמה כוחות רוחניים יוצרים ואין מי שירצה את פ-עם, ואספס ויכוונם בלפי מפעל ויצירה. ובמיוחד הריפה בעייה זו דווקא בתנועת הפועלים הנדולה ביותר בהיקף ובחומר אנושי. גם כאן מדבר המחבר גלגיות ומזהיר אותנו, שלא נרבה "מקופחית-עג-רה ונרחסית-פקיד", וניחת המשכילים עלולה להתנקם בנו. ומתוך בעיה זו יגלה המחבר עוד בעייה כאובת והוא הנזק הכרוך בהטלת תפקידים אחראיים על מי עוט קטן העמוס משא לעיפה, הנאלץ להחמיץ דברים ושליחויות, ושאינו הולם לפעמים את העמרות המושמות עליו וכיוצא באלה.

במאמר "לחשבון נפשה של הספרות העברית" מביע המחבר רעיונות, שאולי

מכחינת האינדיבידואליזם הספרותי, שהוא נתפס לו ברוב הערותיו הספרד-תיות — מובנים הם, אבל אין הם מת-אימים למציאות הספרותית שלנו. הספ-רות כגורם ציבורי רוחני קיימת לרבים ולא למעטים, ומשום כך אין להבין לשם מה תולולג בהמון הקוראים וההסתייגות לקוראים נבחרים. האם הבנה ספרותנו עליהם? במקום שיש עם חי המעורה בספרותו ומיליונים קוראים, יכולה לה-יות גם דיפרנציאציה ספרותית, והסופ-רים הנבחרים יחד עם הקוראים הנבח-רים ועריני הטעם יכולים לבניה במה לעצמם, לטפת קניני יצירה מעולים על אתריותם. אולם אצלנו אין עדיין הקורא הקבוע, צריך ליצור את הצרכן הספרותי שלנו, ומה ערך ליחיד סגולת מפונקרי הטעם, כלום הם יקיימו את הספרות? ולעצם הדבר, הרי היו גאוני יצירה גם אצל אומות העולם, כלום היו קניני המד-עמים והנכתרים. אותה הנעימה של "אתה בחרתנו" ספרותי, המורגש בכמה רשימות שכספר נראית מופרות.

במדור "הערכות" מטפל המחבר בפרובלימטיקה ספרותית ועומד מסביב לספרות ו"כתזות שורת" הדי הוא נכנס לתוך הספרות גופה. טוקולוב, שרונר-חובסקי, שטיינברג, פיכמן, שטיינמן, שלונסקי, שוחם, שלמה שילר ונתן בירנבוים. במחיצתם של אלו ישנה, והאי-ויד בכאן מסונן יותר, הביטוי דק יותר, ובתגובות מסות אלו בטעם ובחיבה, שעל כן בחר ביוצרים חביבים ומכובדים עליו ואין החיבה אלא הענקה תוארת על הנאת היצירה.

בקיום דקים משורטטת דמות פיכמן כמשורר התפארת, כמשרניחובסקי תפס הכותב את הנגינתיות כאחד האלמנטים בשירתו, בשטיינמן מתואר רק האיסיי-איסט, ואילו שטיינמן המספר, פרק מגרה ומנומר כל כך — כמעט שלא נתפס. גם שירת שלונסקי לא נתמצתה על כל גילוי ייה. בדקות כתובה הרשימה על יעקב שטיינברג.

סיוסו של הספר — רשימות פולמוס על שאלות אמנות וספרות.

ישראל כהן הוא אחד האחרונים בש-דה המסה והבקורת ובספר כונס רק תלס ממאמרו שנכתבו בחמש השנים האתי-רונית — וכין שנסכים לדעותיו וכין שלא נסכים — הרי הוא סופר בעל תר-בות, בעל ניב, הוגת, מחפש ומגרה. נ. נרינכלאש